

SƏNƏTŞÜNASLIQ ART CRITICISM ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

DOI: 10.36719/AEM/2007-2019/47/155-157

Aytac Afar qızı Abbaszadə

Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası
aaitac@inbox.ru

HEYKƏLTƏRAŞ AKİF ƏSGƏROV YARADICILIĞINDA MONUMENTAL
HEYKƏLTƏRAŞLIĞIN İNKİŞAF PRİNSİPLƏRİ

Açar sözlər: monumental, heykəl, sənətkar, qəbirüstü, obraz, şəxsiyyət

Ключевые слова: монументальная, скульптура, художник, надгробие, образ, личность

Keywords: monumental, sculpture, artist, tomb, image, personality

Azərbaycanda heykəltəraşlıq sənətinin inkişafı təmayülləri qədim dövrlərə təsadüf edir. Heykəltəraşlığın bugünkü mənzərəsinin yaranmasında isə Bakıda açılan rəssamlıq məktəbi və yerli kadrların SSRİ-nin müxtəlif mərkəzi şəhərlərində heykəltəraşlıq sənətinə yiyələnmələri böyük rol oynayıb.

Azərbaycan heykəltəraşlarının bir araya gətirilməsi və onların bir təşkilat ətrafında birləşdirilməsi Sovet dövrünün payına düşüb. Lakin bundan qabaq da Azərbaycanda plastika sənətinin biliciləri olmuşdur. Son illərin araşdırmaları sübut edir ki, 1920-ci ilə qədər də Azərbaycanda heykəltəraşlıq əsərləri yaradılıb.

Azərbaycan müasir peşəkar heykəltəraşlığının təşəkkülü ilə bağlı Bakıda bir sıra monumental abidələr qoyulmuş, milli heykəltəraşlıq kadrları yetişmişdir. 1920-30-cu illərdə ilk azərbaycanlı heykəltəraşlardan İbrahim Quliyev, eləcə də Azərbaycanda yaşayan Yelizaveta Tripolskaya, Pinxos Sabsay və b. heykəltəraşların iştirakı ilə Bakıda heykəllər qoyulmağa başladı.

Azərbaycan müasir heykəltəraşlığın inkişafına böyük töhfələr verən sənətkarlarımız içərisində Akif Əsgərovun adını xüsusilə qeyd edə bilərik.

İlk öncə isə qeyd edim ki, heykəltəraş Arif Əsgərov 1940-cı ildə Naxçıvan şəhərində anadan olub. 1958-63-cü illərdə Əzim Əzimzadə adına Rəssamlıq Məktəbini bitirdikdən sonra 1963-69-cu illərdə İ.Repin adına Sankt-Peterburq adına Boyakarlıq, Heykəltəraşlıq, Memarlıq Akademiyasında təhsilini davam etdirmişdir. Belə ki, məşhur heykəltəraşın həm dəzgah, həm də monumental heykəltəraşlıq sahəsində yaratdığı sənət inciləri günümüzün dəyərli sərvətləri hesab olunur desək yanılmarıq. 1970-72-ci illərdə SSR

Rəssamlar İttifaqının üzvü olmuşdur. Akif Əsgərovun müəllifi olduğu əsərlər nəinki yalnız Azərbaycan muzeylərinin, o cümlədən müxtəlif ölkələrin muzeylərinin daimi və zəngin ekspozisiyaları hesab olunur. Bu əsərlər Fransa, Almaniya, ABŞ da, Türkiyədə, İngiltərədə şəxsi kolleksiyalarda saxlanılır. Bunlardan Volqoqrad İncəsənət muzeyində saxlanılan “Mənim qızım” və Moskvada Tretyakov qalereyasında saxlanılan “Hüseyn Cavid” heykəllərinin adını qeyd edə bilərik.

Akif Əsgərov vurğuladığım kimi monumental heykəltəraşlıq sahəsində də sonsuz xidmətləri olan dəyərli sənətkarlarımızdan biridir. Günümüzdə Bakı şəhəri başda olmaqla, Azərbaycanın bir çox bölgələrini Akif Əsgərovun müxtəlif tanınmış şəxsiyyətlərə həsr etdiyi monumental heykəlləri bəzəyir. Onun bu sahədə müəllifi olduğu nadir sənət nümunələrindən biri 2012-ci ildə Bakı şəhərində ucaldığı klassik vokal musiqisinin ən görkəmli nümayəndəsi olan professor Bülbül ünvanladığı heykəl hesab olunur. Bu heykəl 6, 5 m hündürlüyə malikdir. Heykəlin açılış mərasimi 30 oktyabr 2012-ci ilə təsadüf edir.

Bülbül heykəlinin yaranma prosesinə qısa bir nəzər yetirək: “2011-ci ilin payızında ölkə prezidentinin verdiyi sərəncama əsasən, Azərbaycan musiqisinin dünya arenasında tanınmasına xidmət edən iki şəxs – bəstəkar Qara Qarayev və vokalist Bülbülün heykəlləri ucaldılmalı idi. İnşa işləri çox da uzun çəkmir. Belə ki, eskizlərdən, maketindən tutmuş ta heykəlin memarlıq işlərinə qədər, bütün görüləcək işlər 2012-ci ilin payızında, yəni cəmi bir ilə başa çatır. Heykəltəraşlıq prizmasından yanaşanda bir abidənin inşası üçün bir il çox sürətli bir zamandır. Amma yaradıcı qrup verilən tapşırığın öhdəsindən ustalıqla gələ bilir. Postamentlə birləşmə hündürlüyü 6,5 metr olan heykəl vaxtında təhvil verilir. Heykəl portret janrında olduğundan xanəndənin özəlliklərini və bir

şəxsiyyət olaraq xarakterini özündə əks etdirməli idi. Məhz bu inikas heykəldə mövcud olduğundan onu uğurlu əl işi hesab etmək olar”.

Heykəltaraş monumental abidədə inikasdən çox böyük məharətlə istifadə etmişdir. Böyük əminliklə qeyd etmək olar ki, Akif Əsgərov bu əsərində Bülbülə ikinci bir yaşam haqqı bəxş etmişdir. Onun daxili dünyası, psixoloji xarakteristikası olduqca dolğun şəkildə öz əksini tapmışdır. Ayaqlarını bir-birinə çarpazlaşdıraraq sütuna söykənən Bülbülün üst-üstə qoyulmuş əlləri və barmaq jesti onun musiqiçi olduğunu ifadə edən əsas nüanslardan biridir. Akif Əsgərov eyni zamanda obrazını elə həyatı səpkidə təsvir etmişdir ki, sanki o seyirçilərlə daim canlı ünsiyyət yaratmağa can atır. Abidəni seyr etdiyimiz zaman ilk baxışdan aydın olur ki, İfaçının lirik-əhval ruhiyyəsi poetik hisslərlə zəngindir. Məhz bu səbəbdən onu seyr edən insanların qulağında qeyri-ixtiyari olaraq Bülbülün ifa etdiyi romansların, xalq mahnılarının, təsniflərin əks-sədasi eşidilir. Bir məqamı da qeyd etmək mütləqdir ki, bədii forma, faktura, plastikanın vəhdəti obrazın ovqatı ilə sintez təşkil edir. Bir sözlə, heykəltaraş bu əsərində xanəndənin bütün iç dünyasını bizlərə açır. Heykələ baxan kimi anlırsan ki, o Bülbüldür, o Bülbül ki, milli olduğu qədər beynəlmiləl, modern, qlobal insan, modern olduğu qədər də milli bir şəxsiyyətdir. Bu abidənin uğurlu olmasının səbəblərindən biri də dəyərli sənətkarın Bülbülün içindəki bülbülü aşkara çıxarması ilə bağlıdır.

Müxtəlif bölgələrimizdə də Akif Əsgərovun imzasını daşıyan çoxlu sayda abidələrimiz mövcuddur. Onların içərisində Xaçmazda yerləşən və Azərbaycanın Ümummilli lideri Heydər Əliyevə həsr etdiyi heykəl xüsusi yer tutur. Ümumiyyətlə, nəzərə almaq lazımdır ki, 2004-2005-ci illər arasında Azərbaycanın regionlarında Ümummilli lider H.Əliyevin Xaçmaz ilə yanaşı Şamaxı, Quba, Balakən, Zaqatalada da abidələri ucaldılmışdır.

Heykəltaraş tam real səpkidə, dəqiq cizgilərdən istifadə etməklə Heydər Əliyevin zahiri, o cümlədən daxili dünyasını əks etdirməyə nail olmuşdur. Əsasən görməyə vərdiş elədiyimiz Heydər Əliyevin ayaqüstə olan obrazlarının əksinə olaraq, Akif Əsgərov milli öndərin şücaətini, məğrur duruşunu, əzmkarlığını onu kürsüdə əyləşdirməklə ifadə etməyə üstünlük vermiş və buna nail olmuşdur. Sənətkar onun individual aləmini elə dolğun şəkildə

qabartmağa nail olmuşdur ki, hətta Heydər Əliyevin baxışlarındakı o qürur hissini, Azərbaycanın işıqlı gələcəyinə olan inam duyğusunu, uzaqgörənliyini, qəyiyətliyini duya bilirik. Akif Əsgərov tunc və qranitin kimi materialların imkanlarından istifadə etməklə buna nail olmuşdur. Onun geyimi, bədən psoporsiyaları

olduqca düzgün formada yerinə yetirilmişdir və kompozisiya ilə postament arasındakı uyğunluq nisbətlərini də diqqəti cəlb edən əsas detallardan biridir.

Akif Əsgərov ölkəmizin hüdudlarından kənar da-Türkiyə, Misir, Gürcüstan kimi ölkələrdə də H.Əliyevin xatirəsini əbədiləşdirməyə müvəffəq olmuşdur.

Akif Əsgərov monumental sahədə olan yaradıcılıq fəaliyyətində xalqımızın qan yaddaşı hesab olunan Xocalı faciəsinə də biganə yanaşmamışdır. O, bu dəhşətli hadisədə həyatını faciəvi şəkildə itirən həmvətənlərimizin şərəfinə “Xocalı” adlanan memorial-xatirə abidəsini yaratmışdır. Konseptual xarakterli bu əsərdə heykəltaraş bütün ağırları, bütün dəhşətləri 3 şərti fiqur üzərində cəmləşdirmişdir. Bu 3 fiqur güllə formasında təpəciyi xatırladır. Sağdakı bir qədər qamətli olduğu üçün kişi, soldakı qismən zərifliyi ilə çeçildiyi üçün qadını, ortadakı isə digərləri ilə müqayisədə daha kiçik ölçüdə olduğu üçün uşaq obrazı hesab olunur. Bu 3 obrazın güllə formasında olması isə onların düşmən gülləsinə tuş gələrək, amansızcasına öldürülməsinə işarədir. Diqqəti cəlb edən faktorlardan biri də onların fakturalarının kələ-kötür olması ilə bağlıdır. Əlbəttəki heykəltaraş bunu təsadüfən etməmişdir.

O bunun vasitəsilə həm bu üç obraz vasitəsilə min bir işgəncə ilə həyata gözlərini yuman Xocalı sakinlərinin keçməkeşli həyatını simgələmişdir, həm də abidənin təsir gücünü daha da gücləndirmişdir. Çünki istər istəməz abidəni seyr etdiyimiz zaman diqqətimiz hərşeydən öncə onun fakturasına yönəlir və ilk baxışdan gərginlik duyğusu bizi “əsir” alır. Bir sözlə bu emosional hisslərin qabardılması yolunda atılan uğurlu addımlardan biridir və bir anlıq təsəvvür edək ki, əgər əksinə heykəlin fakturası hamar olsaydı o tamaşaçılara faciə hissini aşılama bilərdimi? Əlbəttəki xeyr.

Həmçinin Akif Əsgərov qəbirüstü abidələrin müəllifi kimi də böyük şöhrət qazanmışdır. Bu abidələrdən biri də Azərbaycanın görkəmli siyasi xadimi, diplomat, hü-quqşünas, Çar Rusiyasında Birinci Dövlət Duma-sının üzvü (1905), Bakıda Müsəlman Milli Şura-sının Müvəqqəti İcraiyyə Komitəsinin üzvü (1917), Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parla-mentinin Sədri Əlimərdan bəy Topçu-başova həsr edilmişdir. Məzar daşını onun büstü- başından çiyinlərinə qədər olan portreti tamamlayır. Bu qəbirüstü abidədə onun bütün şəxsi keyfiyyətləri dolğun şəkildə öz əksini tapmışdır. Heykəltaraş onun simasında istifadə etdiyi dəqiq cizgilər və mimika “oyunları” vasitəsilə obrazın zahirini, o cümlədən daxilini canlandırmağa nail olmuşdur. Akif Əsgərov bu əsəri vasitəsilə Topçubaşovun əbədi xatirəsini yaşatmağa müvəffəq olmuşdur.

Ümumiyyətlə, Akif Əsgərov monumental heykəltaraşlıq sahəsində göstərdiyi xidmətlər təqdirəlayiqdir və təkcə Azərbaycanda yox, dünyanın bir çox ölkələrində “məşhur heykəltaraş” statusu əldə etməyə nail olmuşdur.

Ədəbiyyat:

1. Cəmil Həsənlı, Tarixi şəxsiyyətin tarixi: Əlimərdan bəy Topçubaşov. Bakı, "ADA", 2013.
2. <https://modern.az> > new
3. Ругия Алиева. Акиф Аскеров: «Ищите в скульптуре красоту...» // Зеркало : газета. — 30 октября 2009. — С. 3,8.

The principles of the development of monumental sculpture in the works of the sculptor Akif Askerov

Summary

In this article we have closely acquainted with the successful steps taken by the famous sculptor of Azerbaijan Akif Askerov in the field of monumental sculpture. It is indisputable that the characters created by Akif Askerov are well known for their psychological characteristics. Otherwise, it would have been impossible for each of them to be presented with realistic cartoons.

Принципы развития монументальной скульптуры в произведениях скульптора Акифа Аскерова

Резюме

В этой статье мы подробно ознакомились с успешными шагами, предпринятыми известным скульптором Азербайджана Акифом Аскеровым в области монументальной скульптуры. Психологические образы Акифа Аскерова, несомненно, знакомые персонажи. Иначе сложно было бы уловить реализм в этих скульптурах.

Rəyçi: dos.N.Axundova